

**Imelän tuoksuinen yksisarvinen ----
alkoholin käytön kuvailua ja sen vaikutuksia
lasten kuvakirjan sivuilla**

Seija Rannikko

Varhaiskasvatustieteen kandidaatintutkielma
Syyslukukausi 2024
Kokkolan yliopistokeskus Chydenius
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Rannikko, Seija 2024. Imelän tuoksuinen yksisarvinen – alkoholin käytön kuvailua ja sen vaikutuksia lasten kuvakirjan sivuilla. Varhaiskasvatustieteen kandidaatintutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. 40 sivua.

Tässä tutkielmassa tarkasteltiin vanhemman alkoholin käyttöä perheessä, kuvakirjan luoman maailman kautta. Tutkielman aineistona käytettiin Ilja Karsikkaan vuonna 2022 kirjoittamaa sekä kuvittamaa Yksisarvinen – lasten kuvakirjaa. Kirja kertoo vanhemman alkoholin käytöstä ja siihen liittyvistä kokemuksista lapsen näkökulmasta. Yksisarvinen – lasten kuvakirja valikoitui tutkimuksen kohteeksi sen ajankohtaisuuden sekä tuoreen ilmestymisvuoden mukaan. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimus (2024) osoittaa yhä enenevässä määrin lasten elävän päihdeongelmaisissa perheissä ja näitä perheitä kohdataan myös varhaiskasvatuksen kontekstissa.

Tämä tutkielma on kvalitatiivinen tutkimus pohjaten kokemukselliseen ja ymmärtävään fenomenologis- hermeneuttiseen tutkimusperinteeseen. Tutkielman analyysi perustuu sanalliseen sekä selkeään laadullisen tutkimuksen teoria- ohjaavaan sisällönanalyysiin. Tekstiä sekä kuvia on tutkittu toistensa aisapareina, jotka muodostavat vuorovaikutuksessaan niin sanotun ikonotekstin.

Alkoholi ja sen käyttö perheissä koetaan epämukavaksi aiheeksi käsitellä ja tutkimustietoa aiheesta lasten kuvakirjallisuuden kontekstissa on vähän. Tämä tutkielma osoitti kuvakirjan mahdollisuudet kuvailla perheen alkoholin käyttöä lapsinäkökulmaisesti, antaen vaihtoehdon vaikean aiheen käsittelyyn lasten kanssa. Kirjan tekstin ja kuvan suhde ilmensi isän alkoholin käyttöä ja sen vaikutuksia koko perheeseen semiotiikan kautta, isän kadotessa viikonloppuisin yksisarvisen jahtiin.

Asiasanat: Lasten kuvakirjallisuus, ongelmalähtöinen lastenkirjallisuus, vaikeat aiheet, alkoholi.

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ	2
1 JOHDANTO	4
2 LASTEN KUVAKIRJALLISUUDEN DIVERSITEETIT VARHAISKASVATUKSEN OSANA	6
2.1 Lapsi ja lastenkirjallisuus.....	6
2.2 Monenlainen kuvakirja	8
2.3 Ongelmalähtöinen kuvakirja ja ennaltaehkäisevä kirjallisuusterapeuttinen toiminta	10
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	16
3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys	16
3.2 Tutkimuksen lähestymistapa	16
3.3 Tutkimusaineisto.....	17
3.4 Aineiston analyysi	18
3.5 Eettiset ratkaisut.....	22
4 TULOKSET	24
4.1 Alkoholin käytön ja vaikutusten kuvaus tekstin, kuvan ja liikkeen vuorovaikutuksessa	25
4.2 Lapsen kokemuksen ilmaisuja ja pienen eläinhahmon läsnäolo	31
5 POHDINTA	34
LÄHTEET	38

1 JOHDANTO

Lapset ovat kiinnostuneita kirjoista ja yhteiset lukuhetket aikuisen kanssa ovat merkityksellisiä niin lapsen kehityksen kuin vuorovaikutuksellisen kohtaamisenkin kannalta. Sanotaan, että kuvakirja avaa lapselle maailmaa sekä verbaalisessa, että visuaalisessa muodossa (Mikkonen, 2005, s.331). Kirjan merkitys kielitaitoa, tiedon käsittelyä sekä oivaltamisen riemua monipuolisesti kehittävänä työkaluna on kiistaton. Lukuhetkellä voidaan tukea myös ryhmädynamiikkaa, ystävyysuhteiden luomista tai käsitellä vaikeita aiheita.

Tämän tutkielman tarkastelun kohteena on lasten kuvakirjan kuvaukselliset kyvyt vanhemman alkoholin käytöstä kotona. Käsittelen kuvakirjan luomaa maailmaa sekä kuvien, että tekstin kautta, tutkien kirjan kykyä kertoa vaikeasta aiheesta lapsen näkökulmasta. Tutkimusta vanhemman alkoholin käytöstä lasten kuvakirjallisuuden kontekstissa on vähän ja tämän tutkielman tarkoitus on osoittaa kuvakirjan mahdollisuudet epämukavan aiheen käsittelyssä kirjaa apuna käyttäen. Tutkielman tarkoitus on myös selvittää, voiko kuvakirjan kautta kertoa vanhemman alkoholiongelmasta ymmärrettävällä tavalla.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuksen (2024) mukaan Suomessa elää 89 000 alaikäistä lasta, joiden toisella tai molemmilla vanhemmilla on tai on ollut vakava päihdeongelma. Vanhemmilla ei tarvitse välttämättä olla päihdeongelmaa, mutta jo humaltuneen henkilön näkeminen voi olla lapselle ahdistava kokemus (Kansanterveyslaitos, 2017). Kun lapsi näkee vanhemman toistuvasti humaltuneessa tilassa, aiheuttaa se lapsessa turvattomuuden tunnetta. Tämä tutkielma pyrkii Yksisarvinen -lasten kuvakirjan tarkastelun kautta antamaan vaihtoehdon vaikean aiheen käsittelemiseen yhdessä lapsen kanssa.

Vaikeita aiheita on ryhdytty käsittelemään lastenkirjallisuudessa yhä enenevässä määrin. Heikkilä-Halttunen (2010, s. 17) mainitsee ongelmalähtöisen lastenkirjallisuuden nousseen buumiksi vuosituhannen taitteessa. Lasten kuvakirjojen kipeitä aiheita on tarkasteltu Mustolan (2014) artikkelissa ”Pertti hyppäsi kerrostalon katolta”, Tulevien lastentarhaopettajien kirjoituksia lastenlyriikan

epämukavista aiheita. Artikkeliki kuvaa varhaiskasvatukseni opiskelijoiden näkemiksiä lastenkirjallisuuden epämukavista aiheista, pohtien myös opiskelijoiden perusteluita aiheen vaikeudesta. Vaikka varhaiskasvatukseni opiskelijat kokivat vaikeiden aiheiden käsittelyn epämukavaksi, he pitivät lastenkirjallisuutta hyvänä välineenä haastavien tilanteiden ja tunteiden käsittelyssä lasten kanssa (Mustola, 2014, s. 171). Taitto (2002, s. 22) tuo kirjassaan esille lapselle tarjotun avun tärkeyden riittävän varhaisessa vaiheessa. Usein lapset saavat apua vasta, kun heidän ongelmansa ovat selvästi nähtävissä. Kun lapsi saa apua ennen ongelmien syntymistä, hän voi välttää terapian tai muun hoidon tarpeen.

Ongelmalähtöisessä kirjassa tartutaan vaikeasti käsiteltäviin aiheisiin, kuten alkoholiin, kuolemaan tai läheisen vakavaan sairauteen. Alkoholi ja sen ongelmakäytön esiintyvyyttä lasten kuvakirjoissa sekä niiden tutkimusta on vähän. Mainintoja aikuisen alkoholin käytöstä tai alkoholista lasten kuvakirjoissa löytyy muun muassa Tomi Kontion kirjasta, Koira nimeltään Kissa (2015). Kreetta Onkeli käsittelee kirjassaan, Selityspakki (2013) alkoholia sanana, selittäen siihen liittyviä lieveilmiöitä. Saara Laihon kirja, Et ole yksin Pikku-Kurre! (2003) on eläinten maailmaan sijoitettu "täsmäkirja", jossa kerrotaan perheen päihdeongelmasta oravalasten kautta. Tämän tutkielman tarkastelun kohteeksi valikoitui vanhemman alkoholin käyttöä käsittelevä, vuonna 2022 Ilja Karsikkaan kirjoittama lasten kuvakirja, Yksisarvinen.

2 LASTEN KUVAKIRJALLISUUDEN DIVERSITEETIT VARHAISKASVATUKSEN OSANA

2.1 Lapsi ja lastenkirjallisuus

Yhdistyneiden kansakuntien Lasten Oikeuksien sopimuksessa lapseksi luetaan alle 18 -vuotias henkilö (1989, §1). Määritelmä on väljä ja ikäjakauma suuri. Lapsi käsitteenä aiheuttaa moninaisia keskusteluja lastenkirjallisuuden tutkijoiden keskuudessa. Alanen (2009, s. 22) kuvaa lapsuutta yhteiskunnalliseksi ilmiöksi, muuttuvaksi yhteiskunnalliseksi rakenteeksi. Lapset ovat yhteiskunnallisen suhdjärjestelmän osapuolia, joilla on saadun hoivan ja huolenpidon lisäksi myös annettavaa yhteiskunnalle, jos siihen annetaan mahdollisuus. Alanen (2009) painottaa lapsuuden tutkimuksen olevan väylä tuoda näkyväksi lasten osallisuutta ja toimijuutta. Käsitteillä toimijuus ja osallisuus tulisi tarjota lapselle edellytyksiä toimia ja tulla huomioon otetuksi siinä ympäristössä, missä hän elää (Opetushallitus, 2022). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ohjaavat varhaiskasvatuksen henkilöstöä tarjoamaan lapselle hoivaa, kasvatusta sekä opetusta, jossa toimijuutta on kulloisenkin hetken toiminnot. Osallisuudella mahdollistetaan lasten vaikuttaminen sekä osallistuminen päätöksentekoon varhaiskasvatuksen ympäristöissä.

Jos lapsi käsitteenä on haastava tarkastelun kohde, sitä on myös lastenkirjallisuuden määrittely. Mustola (2014, s. 8) aloittaa lastenkirjan määrittelyn erottamalla käsitteet lapsi ja kirjallisuus. Lastenkirjallisuus käsitteen määrittelemisen Mustolan (2014, s. 10) mukaan voi olla kiusallista ja monimutkaista, jopa kiistanalaista, mutta myös ainutlaatuista. Lapset kirjojen lukijoina aiheuttavat myös hämmennystä, heidän lukiessa myös niin sanottuja aikuisille tarkoitettuja kirjoja. Kun lasten kirjojen lukijakuntaan kuuluu myös aikuisia, on hämmennys lastenkirja käsitteen määrittelemisessä vertaansa vailla.

Lastenkirjallisuus koetaan usein paradoksien ja vastakohtien alueeksi (Heikkilä-Halttunen, 2015, s. 138). Heikkilä-Halttunen tähdentää kuitenkin aikuisten kirjoittavan omasta mielestään lapsille sopivaa kirjallisuutta. Kustantajat

ja siihen liittyvät väliportaot koostuvat myös aikuisista, jotka valitsevat mieltymystensä mukaan lapsille kelvollista luettavaa ja katseltavaa. Vaikka aikuiset useasti valitsevat kirjoja lapsille, Heikkilä-Halttunen (2015) muistuttaa lasten osallisuudesta omissa kirja valinnoissaan. Jos kirja ei lasta miellytä, hän suuntaa lahjomattomasti mielenkiintonsa muualle.

Mistä suunnasta tahansa lastenkirjallisuuden määrittelyä katsookin, törmää se väistämättä aikuisuuteen ja lapsuuteen sekä epäsymmetriseen suhteeseen aikuisen ja lapsen välillä (Mustola, 2015, s. 13; Vanderbeck, 2010, s. 33-52). Piilotettu aikuinen on mukana lastenkirjallisuudessa joko kirjoittajana, lukijana, markkinoijana tai kustantajana. Vanhemmat, huoltajat sekä muut lasten läheiset, lisättyinä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä, kriitikoilla ja tutkijoilla kuuluvat kaikki käsitteeseen aikuinen, joka hallinnoi lastenkirjallisuuden aluetta.

Lastenkirjaa fyysisesti tarkastellessa tunnistamme sen ominaispiirteiksi lyhyemmät sivumäärät sekä kompaktin muodon (Heikkilä-Halttunen, 2015, s. 138). Heikkilä-Halttunen (2015) tuo esille lapsille kirjoittamisen reunaehdot, erityisvaatimukset sekä sen pitkän perinteen. Tarkka kielen vivahteiden taju sekä tietämys lapsen kehitysvaiheista on suotavaa tartuttaessa lastenkirjan haastavaan kirjoittamiseen ja kuvittamiseen.

Sisällöltään lasten kirjoihin liitetään arkipuheessa harmittomuus, auvoisuus, ja huolettomuus (Heikkilä-Halttunen, 2010, s. 26). Aikuinen kirjoittajana määrää millaisista aiheista on lapsille sopiva kirjoittaa ja millaisista ei. Historian kulussa kulloinenkin ajanjakso on määrittänyt lastenkirjallisuudelle omia normejaan (Heikkilä-Halttunen, 2010, s. 28). Opetusmoraliteetit 1800-luvun lastenkirjoissa kertoivat varoittavia esimerkkejä kauhutematikan keinoin hyvästä käytöksestä sekä muista tärkeiksi katsotuista elämänarvoista lapsille. Sankaritarinat, joissa päähenkilö selviää vastoinkäymisistään kirjan loppuratkaisussa, yleistyivät 1900-luvulla. Sotavuosien jälkeen 1939-1944-luvuilla lastenkirjallisuudelle annettiin lupa hauskuttaa ja viihdyttää lasta. Lastenkirjallisuus elää ajassa, se voi olla sosialisovaa, kasvattavaa tai vallankumouksellista (Mustola, 2015 s. 12). Mustola (2015) viittaa Alison Lurien (1998/1990) muistutukseen vallankumouksellisten lastenkirjojen kirjoittajien taidosta olla unohtamatta mitä on olla lapsi.

Lasta kuuntelemaan ohjaa myös varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteet (Opetushallitus, 2022). Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskiössä on oppiva ja hyvinvoiva lapsi, jota oppimisen alueiden sekä laaja-alaisen osaamisen kokonaisuudet sisällöillään tavoittelevat. Ohjaava asiakirja kehottaa tutustuttamaan lapsia myös monipuolisesti lastenkirjallisuuteen käyttämällä rikkaita ja vaihtelevia tekstejä.

Koska lastenkirjallisuus käsitteenä on monimerkityksellinen, voi sen tutkimistakin lähestyä monista eri näkökulmista (Mustola 2015, s. 8, 22). Tässä tutkielmassa tarkastellaan lapsille tuotettua kulttuuria lasten kuvakirjan muodossa, jonka on kirjottanut aikuinen. Vanderbeck (2010, s.37) esittää ottamaan huomioon, uuden lapsuuden tutkimuksen nimissä, lapsuuden sosiaalisen konstruktion. Lapsia ja lapsuuksia on monenlaisia, mutta keskeisintä on, miten lasten äänet voidaan tuoda esille. Tämän tutkielman kirjassa lapsen ääni kuuluu näkökuvassa, josta kirja on kirjoitettu.

2.2 Monenlainen kuvakirja

Jos lapsuuden tai lastenkirjallisuuden määritelmästä ei olla yksimielisiä, sama pätee myös käsitteeseen kuvakirja. Kuvakirja luokitellaan kaunokirjalliseksi teokseksi, jossa on tekstiä sekä vähintäänkin yksi kuva jokaisella aukeamalla (Heinimaa, 2001, s. 142). Oittisen (2004, s.25) mukaan kuvakirja ei ole erillinen genre, vaan se voidaan liittää useaan genreen. Kuvakirja voi olla yhtä aikaa sekä kaunokirjallinen, että tietokirjallinen tuote. Heinimaa (2001, s. 143) vertaa kuvakirjaa myös taideteokseen, joka heijastelee aikaansa.

Kuvakirjallisuuden kattokäsite pitää sisällään useita kuvaa ja tekstiä yhdisteleviä kuvakirja variaatioita. Katselukirjat, kuvatarinat, tietokuvakirjat sekä varsinaiset kuvakirjat eroavat toisistaan kuvan ja tekstin suhteen määrässä (Heikkilä-Halttunen 2010, s.10). Rhedin (2001, s. 73-105) jaottelee kuvakirjat kolmeen pääkategoriaan. Eepinen kuvakirja (episka bilderboken) on kuvitettu kirja, jossa kuvittaja noudattaa kirjailijan luomaa maailmaa uskollisesti, kuvittaen merkityksellisimmät käännekohdat kirjassa. Laajennetussa kuvakirjassa (expanderande

bilderboken) tekstiä on vähän ja kuvan tarkoitus on laajentaa tekstiä tarjoamalla lisäinformaatiota. Varsinaisessa kuvakirjassa (genuina bilderboken) teksti ja kuva tukevat toisiaan, eivätkä voi yksin tuoda esille kirjan tarinaa. Nikolajeva ja Scott (2006, s.7) arvioivat laajennetun- ja varsinaisen kuvakirjan eron olevan hyvin vähäinen ja subjektiivinen. Nikolajevan ja Scottin (2006, s.12) erittelevät kuvan ja sanan suhteen symmetriseksi (kuva ja sana kertovat saman asian), täydentäviksi (kuva ja sana täydentävät toisiaan), laajentaviksi (kuvaa ja sanaa ei voi ymmärtää ilman toista), kontrapunktiksi (kuvan ja sanan sisältö on erilainen osittain) tai ambivalentiksi (kuvan ja sanan välillä on ristiriita). Tämän tutkielman kuvakirja mukautuu Rhedinin varsinaisen kuvakirjan määritelmään, painottaen kuvan ja teksti harmonista suhdetta toisiinsa, jossa ilman toista sisällön tulkinta saattaisi muuttua.

Kuvakirjan ensisijainen tarkoitus on viihdyttää lasta ja tarjota hänelle visuaalista nautintoa. Heikkilä-Halttunen (2010) määrittelee lasten kuvakirjaksi kirjan, jossa kuvan merkitys on usein dominoiva, mutta tekstin ja kuvan suhde voi olla samansuuruinen. Kuvakirja toimii myös lapsen ensimmäisenä taide-elämyksenä sekä tarjoilee hänelle tunne-elämyksiä opettaessaan hallitsemaan omia pelkoja tai vaikeita kokemuksia elämässään. Kuvakirja on myös taidetta ja se ilmaisee aina jotain myös omasta ajastaan, herättää eloon tarinoita ja viihdyttää (Rhedin, 2001, s. 12). Kuvakirjat aikuisten kiinnostuksen kohteena ovat hämmentäneet Rhedinin (2001) mukaan lastenkirjallisuuden instituutiota pohtimaan kenelle kirjat on suunnattu. Tämän tutkielman kuvakirja -Yksisarvinen voi antaa ajattelemisen aihetta niin lapsille kuin aikuisillekin.

Vahvojen satukirjojen esteettinen ilmaisu, kertova sisältö, kuvan viivat, värit ja muodot salakuljetetaan lapsen mieleen (Laukka, 2001, s. 63-64). Paikallaan pysyvä kirja mahdollistaa pitkäaikaisen syventymisen kuvaan ja sen näkymättömään käsikirjoitukseen. Laukka (2001) korostaa lastenkirjan tekijän olevan aina myös kasvattaja. Kuvan ja tekstin symbioosi kuvakirjallisuudessa on merkittävä, jossa kumpikin tukee toistensa ilmaisuvoimaa. Lastenkirjojen kuvat ilmentävät usein tunnetiloja vahvemmin kuin itse teksti, mutta kirjoitettu teksti voimistaa myös kuvan kerrontaa (Heikkilä-Halttunen 2010, s. 11; Nikolajeva & Scott, 2006,

s. 211-219). Yksisarvinen -lasten kuvakirjassa on sekä kuvia, että tekstiä, joita tämä tutkielma pyrkii tarkastelemaan samanaikaisesti.

Katsotaanpa kuvakirjaa mistä perspektiivistä tahansa, tituleerataan se lapsen ensimmäiseksi kirjallisuuden tuotteeksi, johon hän varhaisvuosinaan tutustuu. Kiinnostus kirjoihin sytytetään varhaislapsuudessa, johon perehdyttämisessä avainasemassa ovat lapsen elämismailman kuuluvat aikuiset. Heikkilä-Halttunen (2015, s. 12) kuvailee lasten lukuharrastuksen alkavan sylistä ja laaja kuvakirja valikoima antaa siihen oivan mahdollisuuden. Satujen kautta lapset pääsevät osallisiksi elämän arjesta sekä ihmeellisyyksistä. Kirjat toimivat myös sosiaalisen elämän oppikirjoina opastaen ihmissuhdetaitoihin ja kiperistä tilanteista selviämiseen (Heikkilä-Halttunen, 2015, s. 39). Kirja voi toimia myös terapeutisena välineenä lapsen arkielämän traumaattisissa tapahtumissa.

2.3 Ongelmalähtöinen kuvakirja ja ennaltaehkäisevä kirjallisuusterapeuttinen toiminta

Ongelmalähtöinen kuvakirja sanana voi kuulostaa luotaantyöntävältä, mutta 2000 -luku on osoittanut, että elämän kulkuun liittyviä vaikeita asioita ei enää lakaista maton alle ainakaan kirjailijoiden toimesta (Mustola, 2014, s.171). Erilaisia lasten arkeen liittyviä ongelmia käsittelevät kirjat luokitellaan ongelmalähtöisen kuvakirjallisuuden kategoriaan (Heikkilä-Halttunen, 2010, s.9). Mustola (2014, s. 171) tähdentää kirjan voivan antaa välineitä vaikeasti lähestyttävien aiheiden näkyväksi tekemisessä turvallisesti lapsen kanssa, ongelmalähtöiseen kirjallisuuteen viitaten. Mtumane ja Mojapelo (2022) tuovat esille artikkelissaan lastenkirjallisuuden mahdollisuudet lasten sosiaalisten ongelmien ratkaisemisessa. De Vries ym. (2017) kuvaavat artikkelissaan biblioterapian tehokkuutta traumaattisia tapahtumia kokeneiden lasten auttamisessa. Tämän tutkielman aineisto, Yksisarvinen - lasten kuvakirja (Karsikas, 2022) kuuluu varsinaisen kuvakirjan (Rhedin, 2001, s.96-105) määritelmän lisäksi ongelmalähtöisiin kuvakirjoihin (Heikkilä-Halttunen, 2010, s. 9).

Lapset kohtaavat arjen realiteetit useasti jo hyvin varhaisessa vaiheessa elämän kulkuaan. Läheisen kuolema, lapsen oma vakava sairaus tai perheessä vallitseva sosiaalinen ongelma ovat asioita, jotka eivät kysy elämänvaiheen sopivuutta tai sietokykyä sen käsittelemiseen. Kipeät aiheet sekä niiden käsittely lasten kanssa haastaa aikuisia. Ongelmalähtöinen kuvakirja sanana saatetaan kohdata negatiivisena, mutta Heikkilä-Halttunen (2010, s. 9, 14) tuo esille kuvakirjan mahdollisuuden arjen kasvatustyöhön liittyvissä kipeiden asioiden kohtaamisissa. Mtumanen ja Mojaapelon (2022) artikkeli tuo esille yleisen ajattelutavan, jonka mukaan lapset ovat viattomia ja he eivät ansaitse läpikäymiään haasteita. Ajattelutavasta huolimatta, tutkijat toteavat lasten joutuvan tilanteisiin, jossa joutuvat käsittelemään vaikeita aiheita ja näihin tilanteisiin ratkaisua voi hakea lastenkirjallisuudesta.

Aikuisilla on tarve suojella lapsia heitä vahingoittavilta asioilta ja hyvinvoinnin edistämistä edellyttää myös YK:n lasten oikeuksien sopimus (1989). Lasten oikeuksien sopimuksen mukaan lapsella on oikeus hyvään elämään ja kehittymiseen lapsen etu huomioiden (3§ ja 6§). Lapsella on oikeus saada tietoa, mutta samalla lasten oikeuksien sopimus velvoittaa aikuisia suojelemaan lasta häntä vahingoittavalta tiedolta (17§). Vanhempien alkoholin käyttö perheessä on yksi aiheista, joka koetaan vaikeaksi aiheeksi käsitellä. Lasten oikeuksien sopimuksen retoriikka asettaa aikuisen dilemman äärelle: miten käsitellä kipeitä aiheita lapsen kanssa lasta suojellen sekä tietoa antaen? Alderson (2008) kehottaa aikuisia luottamaan lasten kykyihin sekä kypsyYTEEN, lapsen ja aikuisen välisissä keskusteluissa. Lapset, jotka kokevat aikuisen luottavan heidän kypsyYTEENSÄ ymmärtää asioita, ilmaisevat mielipiteensä rohkeammin ja ovat valmiita keskustelemaan vaikeistakin asioista. Alderson (2008, s. 209) muistuttaa myös, että lapset, jotka ovat kokevat vastoinkäymisiä, pääsevät näyttämään vahvuuksiaan. Vaikeuksien kautta jopa hyvin pienten lasten kompetenssin on mahdollista kasvaa. Usein lapset haluavat kuulla asioista, jotka ovat aikuisten mielestä vaikeita käsitellä. Aldersonin (2018) tutkimukseen peilaten, aikuisten tulisi ennemminkin tarjota lapsille mahdollisuuksia tarttua ongelmien ratkaisemiseen suojelun sijaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022, luku 2) laaja-alaisen osaamisen

sisältöön on määritelty varhaiskasvatuksen yhdeksi tehtäväksi itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot. Itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin kuuluvat lepo, ravinto ja liikuntaan liittyvät taidot, mutta myös mielen hyvinvoinnin merkitys. Ohjaava asiakirja luotsaa varhaiskasvatusta vahvistamaan lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia ja siihen liittyviä taitoja, vaikeita aiheita unohtamatta.

Ongelmalähtöisen kuvakirjan kautta on mahdollista käsitellä vaikeita, epä-mukaviksi koettuja aiheita lastenkirjallisuudessa. Vaikeiksi aiheiksi koetaan itsemurhat, kuolema, läheisen sairastuminen, avioero tai alkoholin käyttö (Heikkilä-Halttunen, 2010, s. 9). Heikkilä-Halttusen (2010, s. 13; 2015, s. 59) mukaan lasten kuvakirjoissa käsitellään usein vaikeita aiheita eläinhahmojen kautta antropomorfisesti (Nieminen, 2022, s. 34). Vaikeiden asioiden etäännyttäminen eläinten maailmaan helpottaa sekä lasta, että kirjaa lukevaa aikuista pulmallisten asioiden läpikäymisessä. Vaikeita aiheita käsitellään lasten kirjallisuudessa usein epäsuorasti metaforien kautta (Ylönen, 2000, s. 63). Metaforat heijastelevat lapsen ongelman avainasiaa poiketen ulkoisesti siitä. Metaforalla katsotaan olevan ajattelua myönteisesti muuttava mahdollisuus, edellyttäen, että lapsi oivaltaa sen välittämän viestin ja saa rakennettua yhteyden omiin kokemuksiinsa. Ylönen (2000, s. 64) painottaa, että lapsella ei ole valmiuksia siirtää tietoisesti sadun maailmaa omaansa, vaan se tapahtuu intuitiivisesti, tiedostamatta tietoisuuteen tulevana oivalluksena. Ylönen tarkentaa, että lapselle ei ole tarkoituksenmukaista selittää satua tai osoittaa yhtymäkohtia hänen kokemuksiinsa, vaan metafora toimii lapsen ehdoilla.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022, luku 2) mukaan yksi varhaiskasvatuksen tehtävä on auttaa lapsia tunteiden ilmaisun ja itsesäätelyn taitojen harjoittamisessa. Lasten tunnetaitoja voidaan harjoitella havaitsemalla, tiedostamalla sekä nimeämällä erilaisia tunteita. Kuvakirjan käyttäminen lasten tunnekasvatuksessa on varhaiskasvatuksessa paljon käytetty menetelmä (Suvi-lehto, 2020, s. 83). Satujen kautta tehtävä ennaltaehkäisevä kirjallisuusterapeutin toiminta pyrkii käsittelemään ja vähentämään tunne-elämän ongelmia (Ylö-

nen, 2000, s. 62). Ylönen muistuttaa, että vaikka lapsille luetaan satuja terapeutissa merkityksessä, ei lukija ole koulutettu terapeutti vaan tarkoitus on ennaltaehkäisevää. Taitto (2002, s. 22) tuo esille lasten tunne-elämän ongelmien huomiointimisen sekä niihin puuttumisen riittävän ajoissa, johon ennaltaehkäisevä kirjallisuusterapeuttinen lähestymistapa voi olla yksi toimintamuoto.

Sadut antavat lapselle toivoa hänen käydessään läpi vaikeuksiaan mielikuvituksensa sekä mielikuviansa kautta (Ylönen, 2000, s. 63). Yhtäläisyydet omien kokemusten ja satujen henkilöiden sekä tapahtumien kanssa voivat lievittää vastoinkäymisten ylivoimaisuuden tuntua. Mtumane ja Mojapelo (2022) osoittavat artikkelissaan, että lastenkirjallisuus ei tue pelkästään lasten lukutaidon kehittymistä, vaan se voi toimia työkaluna ja ongelmanratkaisijana lasten kohtaamien sosiaalisten ongelmien käsittelemisessä. Kirjojen kautta lapset voivat kohdata vertaisiaan sekä päästä osallisiksi heidän ongelmista selviytymisistään (Mtumane & Mojapelo, 2022). Ylönen (200, s.65) muistuttaa, että lähes aina saduissa on onnellinen loppu, jossa vaikeudet voitetaan tai onnistuminen palkitaan. Lopun tarjoama lohtu kuuluu terapeutin sadun ehdottomiin edellytyksiin. Heikkilä-Halttunen (2015, s. 52) tuo esille myös lastenkirjojen hoivaavan ja hoitavan ulottuvuuden. Osa lastenkirjoista on tietoisesti kirjoitettu terapeutin rooliin jonkin vaikean asian käsittelyn tueksi. Terapeutitiset ”Täsmäkirjat” luottavat lapsen haluun ja kykyyn työstää vaikeita aiheita yhdessä aikuisen kanssa. ”Täsmäkirjoja” vanhemman alkoholin käytöstä ovat esimerkiksi: Pikku-Ketun salaisuus (Kurkela, 2014) ja Et ole yksin Pikku-Kurre (Laiho, 2003). Laihon kirjassa Et ole yksin Pikku-Kurre (2003), vanhempien alkoholin käyttöä kuvataan oravan hahmossa olevan isosiskon kautta. Et ole yksi Pikku-Kurre on runokuva-kirja, jonka lopussa on aikuisille suunnattu opas alkoholiongelman käsittelyyn lasten kanssa. Pikku Ketun salaisuus -kirja on toteutettu osana Kurkelan opinnäytetyötä (2014), jossa vanhemman alkoholin käyttöä kuvataan Lapsi Kettu hahmon kokemana.

Kirjallisuuden terapeutitiset mahdollisuudet lapsen hyvinvointia kannattelevana ja ennaltaehkäisevänä tukimuotona varhaiskasvatuksessa toteutuu luon-

nostaan, joista varhaiskasvatuksen kentällä ei olla välttämättä tietoisia (Suvilehto, 2020, s.13; s. 83). Tunnekasvatus on yksi suurista aiheista varhaiskasvatuksen kontekstissa, jossa kuvakirjalla on merkittävä rooli. Nikolajeva (2012) on tutkinut yhteyttä koetun tunteen, sanan ja kuvan välillä tunteiden tunnistamisessa. Tutkija (2012) pohtii artikkelissaan, miten tunteita voidaan ilmentää sanan ja kuvan vuorovaikutuksessa kuvakirjan sivuilla. Nikolajevan (2012) artikkeli toteaa, että fiktiivisiin hahmoihin on mahdollista samastua, jos tekstin välittämä kuva on yhteneväinen omien tunnemuistojen kanssa, projisoimalla omat tunteet fiktiivisiin hahmoihin.

Suvilehto (2020, s. 83) vertaa huolella suunniteltuja lukuhetkiä sekä harkitusti valittuja kirjoja eri aiheineen varhaiskasvatuksen kontekstissa, kirjallisuusterapeuttiseksi toiminnaksi. Lukuhetki lapsen kanssa voi myös noudattaa kirjallisuusterapiaan liittyvää terapeuttista prosessia, jossa huomioidaan lapsen yksilöllisyys, hänen kehitysvaiheensa ja tarpeensa, muistaen myös koko perheen tarpeet ja valmiudet (Suvilehto 2020, s. 72). Suvilehto (2020, s. 72) kuvailee vuorovaikutteisen terapeuttisen lukuhetken olevan prosessi, joka etenee vaiheittain, tarkastellen satua lapsen omaan kokemusmaailmaan peilaten, sensitiivisesti lasta kuunnellen. De Vries ym. (2017) ovat selvittäneet biblioterapian hyötyjä, todeten traumaoireiden vähenemisen johtuvan biblioterapian käyttämisestä. Biblioterapia on terapeuttinen prosessi, jossa käydään läpi ohjatusti kirjallisuuden kautta traumaattista tapahtumaa.

Lastenkirjojen luoma fiktiivinen maailma tarjoaa lapsille uusien ja jännittävien asioiden käsittelemiseen tarttumapintaa (Suvilehto, 2020, s. 72). Varhaiskasvatuksen kontekstissa kirja voi olla nopea ratkaisu haasteellisten asioiden tai hetkien läpikäymiseen. Lapset haluavatkin usein kuulla saman sadun moneen kertaan, näyttäen näin lukijalle tarinan olleen hänelle merkityksellinen kokemus (Suvilehto 2020, s. 74). Jännittävät tarinat ja oudot ilmiöt kiehtovat lapsia. Kuvakirjan kautta lapset voivat saada niin emotionaalista tukea kuin vastauksiakin mieltä askarruttavien kokemusten ja ajatusten työstämiseen.

Varhaiskasvatus instituutiona tarjoaa lapsille monipuolisiin oppimiskokonaisuuksiin sekä laaja-alaisen osaamisen alueisiin tutustumista varhaisvuosien

aikana (Opetushallitus, 2022). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus, 2022) mukaan varhaiskasvatuksen lähtökohta on lapsen edun ja tarpeiden huomioiminen kaikessa pedagogisessa toiminnassa. Ohjaava asiakirja painottaa kokonaisvaltaisen kasvun kehityksen ja oppimisen huomioimisen lasten hyvinvoinnin tukemisessa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Opetushallitus, 2022) velvoittaa tarjoamaan varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella myös tarvitsemaansa tukea, jonka perustana toimivat erilaiset lait ja asetukset. Jokaisen lapsen on oikeus saada tarvitsemaansa tukea ja sitä tarjotaan tuen tarpeen ilmetessä (Opetushallitus, 2022, luku 5). Yleinen tuki ei vaadi hallinnollisia päätöksiä, vaan sitä tarjotaan osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa.

Kirjallisuus on yksi osa-alue, jonka tarkasteluun lapsia varhaiskasvatuksessa ohjataan. Kirja kulttuurisena tuotteena luotsaa lapset tutustumaan mitä moninaisempiin ilmiöihin ja ihmeellisyyksiin. Luontevaa onkin tarjota lapselle mahdollisuus kirjojen kautta tarttua mieltä askarruttavien, myös vaikeiden asioiden, käsittelemiseen ennaltaehkäisevän tuen muotona varhaiskasvatuksessa.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys

Tässä tutkielmassa tarkastellaan, miten lasten kuvakirjan sivuilla kuvaillaan alkoholin käyttöä perheessä. Tutkimuksessa käsitellään lasten kuvakirjaa: Yksisarvinen, (Karsikas, 2022). Tutkimuskysymykseni on:

1. Miten alkoholin käyttöä ja siihen liittyviä kokemuksia kuvataan lasten kuvakirjassa -Yksisarvinen?

3.2 Tutkimuksen lähestymistapa

Tämä tutkielma on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus vanhemman alkoholin käytön kuvauksesta lasten kuvakirjassa, pohjaten fenomenologis- hermeneuttiseen tutkimusperinteeseen (Tuomi & Sarajärvi, 2018, luku 1). Tuomi ja Sarajärvi kiteyttävät laadullisen tutkimuksen luonteen pehmeäksi, tarkastelun kohteena olevaa ilmiötä ymmärtäväksi ihmistutkimukseksi, joka perustuu tutkimuksesta riippumatta aina johonkin teoriaan ja tulkintaan. Tässä tutkielmassa teoria nivoutuu lasten kirjallisuuden tutkimukseen ja tulkintaa tehdään fenomenologis-hermeneuttiseen perinteeseen nojaten tarkastellen aineistoa monitahoisesti ja yksityiskohtaisesti, tekstiä ja kuvia samanaikaisesti tarkastellen. (Hirsijärvi ym., 2007, s.160). Laineen (2018, s. 34) mukaan, niin fenomenologinen kuin hermeneuttinenkin tutkimus perustuu kaksitasoiseen rakenteeseen. Tässä tutkielmassa kirjan kirjailijakuvittaja on luonut omiin kokemuksiinsa perustuvan maailman, tutkimuksen perustason, jota tarkastellaan. Toisella tasolla tutkielmaa rakennetaan käsitteellistämällä ja tematisoimalla perustason merkityksiä alkoholin käyttöön liittyvissä ilmiöissä.

Tämä tutkielma pyrkii, laadullisen tutkimusperinteen mukaan, ymmärtämään Yksisarvinen -kirja merkitysmaailmaa, välttämättä universaaleja yleistyksiä (Laine, 2018, s. 32). Fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen mukaan yksittäiseen suuntautuvat merkitykset tässä tutkielmassa nivoutuvat kuvakirjan luo-

maan maailmaan perustuen Moa -nimisen lapsihahmon kokemuksiin vanhemman alkoholin käytöstä sekä sen ymmärtämisestä perheessä, jossa lapsi elää. Lapsen kokemuksen merkitys korostuu kirjan henkilökohtaisuuden kautta, Yksisarvinen -kirjan perustuen kirjailijakuvittaja Karsikkaan (2022) omakohtaisiin lapsuuden kokemuksiin. Koska fenomenologiassa korostetaan yksilön perspektiiviä, voidaan ajatella, että kirjan lapsen kokemus luo yhteisiä jaettuina merkityksiä kirjaa tarkastelevalle yksilölle, jolla on teoksen kuvailemia kokemuksia itsellään (Laine, 2018, s. 29-32).

Tutkimuksen tavoite on tehdä jo tunnettu asia, vanhemman alkoholin käyttö perheessä, tietoiseksi tulkinnan kautta, joka kuuluu fenomenologisen tutkimuksen hermeneuttista ulottuvuuteen (Laine, 2018, s.33). Tulkintoja on tehty sanan ja kuvan merkityksiä tutkien. Vanhempien alkoholin käyttö aiheena on arka ja sen käsitteleminen lastenkirjassa voi tuottaa uutta ymmärrystä lapsen näkökulmaan tämän tutkielman kautta. Laine (2018, s. 34) mainitsee merkitysten ymmärtämisen lähtökohtana olevan myös tulkitsijan ja tulkittavan yhteisen tuttuuden asiasta, mutta muistuttaa myös vääristyneen tulkinnan mahdollisuudesta. Vaikka tämän tutkimuksen aihe on tutkielman tekijälle myös henkilökohtaisesti koettu asia, ei tutkielman tarkoitus ole peilata omia tunteita eikä kokemuksia tutkimuksen kulussa. Kriittisyys ja reflektiivisyys kuuluvat Laineen (2018, s.35) mukaan tutkimuksen tekemisen kulkuun. Kriittisyydellä Laine (2018) tarkoittaa tutkijan itsekritiikkiä, jossa jokainen tulkinta kyseenalaistetaan. Reflektiivisyydellä pyritään varmistamaan tietoisuus omista tutkimukseen liittyvistä lähtökohdista, liittyen omiin arvoihin, asenteisiin tai ennakkoluuloihin.

3.3 Tutkimusaineisto

Laadullisen tutkimuksen aineistonhankintamenetelminä voivat toimia haastattelut, kysely, havainnoinnit tai dokumentteihin perustuvat tiedot (Tuomi & Sarajarvi, 2018, luku 3). Tässä tutkielmassa tutkimusaineiston kulttuurisena dokumenttina toimii Karsikkaan (2022) kirjoittama sekä kuvittama lasten kuvakirja -

Yksisarvinen. Yksisarvinen on kooltaan 22,5 cm x 28,5 cm, 50 sivuinen lasten kuvakirja, jossa kuvataan vanhemman alkoholin käyttöä Moa -nimisen lapsihahmon näkökulmasta. Yksisarvinen -lasten kuvakirjassa on suuria, lähes koko aukeaman kokoisia värikuvia, jotka ilmentävät aukeaman tapahtumia peilaten tekstiin. Joidenkin aukeamien kuvissa on myös yksityiskohtia, jotka tuovat oman visuaalisen elementin kerrontaan, esimerkiksi pienen eläinhahmon olemassaolo. Kuvissa näkyy myös liikkeen sekä värien symboliset merkitykset, erityisesti tunteiden ilmaisussa (Oittinen, 2004, s. 69). Tekstiä yhdellä aukeamalla on keskimäärin kymmenen lauseen verran, joillakin aukeamilla vähemmän. Kirjan tekstiosuudet sijaitsevat kuvan ohessa tai kuva ja teksti voivat olla omilla aukeamillaan, mutta kuitenkin niin sanotun ilmakehyksen, tyhjän tilan, rajaamana (Nieminen, 2022, s. 32). Yksisarvinen -lasten kuvakirjan teksti on ilmaisuvoimaista ja lauseet lyhyitä ääneen luettaviksi tarkoitettuja.

Yksisarvinen -kuvakirja on kategorisoitu Rhedinin (2001, s. 96-105) mukaan varsinaiseksi kuvakirjaksi, jossa kuvat ja teksti tukevat toisen ilmaisua tarinan esille tuomisessa. Varsinaisen eli aidon kuvakirjan tunnistaa myös siitä, että kuva ja sana ovat syntyneet yhtä aikaa ja niillä on sama tekijä, kuten tämän tutkimuksen aineistolla on. Karsikas (2022) on sekä kirjoittanut, että kuvittanut Yksisarvinen -lasten kuvakirjan. Yksisarvinen -lasten kuvakirja voidaan jaotella myös ongelmalähtöiseksi -kuvakirjaksi sen käsitellessä perheen isän alkoholin käyttöä (Heikkilä-Halttunen, 2010, s. 9). Ongelmalähtöisten kuvakirjojen sisällöt käsittelevät vaikeiksi koettuja aiheita, kuten kuolemaa, avioeroa, alkoholin käyttöä perheessä tai mielenterveysongelmia.

3.4 Aineiston analyysi

Tässä tutkielmassa analyysimenetelmänä käytetään laadullisen tutkimuksen sisällönanalyysia (Tuomi & Sarajarvi, 2018, luku 4). Sisällönanalyysin tavoite on sanallinen ja selkeä kuvaus ilmiöstä, jota tutkitaan. Sisällönanalyysia voidaan toteuttaa kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen analysoinnissa. Tutkielmassa analysoidaan sekä kirjoitettua tekstiä, että kirjojen kuvia teoriaohjaavaan

analyysin pohjaten. Tutkielman analyysia ohjaa teorioista nousevat tiedot ja käsitteet, joihin palataan tutkimuksen pohdinnassa (Laine, 2018, s. 37; Tuomi & Sarajärvi, 2018, luku 4). Aineistolla ei pyritä testaamaan aiempia teorioita, vaan ne toimivat apuvälineinä tulkintojen sekä analyysiyksiköiden muodostamisessa. Tämän tutkielman analyysi pohjautuu fenomenologis- hermeneuttiseen malliin, jossa Yksisarvinen – lasten kuvakirjan sisältöä kuvaillaan tutkimuskysymysten näkökulmasta olennaisia asioita, muodostaen kuvan ja sanan merkityksistä kokonaisuuksia (Tuomi & Sarajärvi, 2018, luku 4). Tutkielman tarkoitus on tarkastella Yksisarvinen – lasten kuvakirjaa dialogissa oman tulkinnan ja aineiston välillä kehämäisessä liikkeessä. Dialogissa tavoitellaan avointa asennetta ja kriittistä reflektiota omiin tulkintoihin sekä hypoteeseihin, tiedostaen, että tutkimusaineisto ei ole haltuun saatu tietovarasto (Laine, 2018, s. 37).

Kuvakirja on sommitelma, jossa kaikki fyysiset piirteet ovat merkityksellisiä (Happonen, 2007, s. 12-13). Tämän tutkielman tarkastelun kohteena ovat yhtä lailla kuvat ja sanat sekä kirjan taitto, koko, muoto, aukeamat ja lukusuunnat. Kuvat ja teksti muodostavat kiinteän ilmaisullisen vuorovaikutuksen kokonaisuuden, jotka tukevat toistensa merkityksiä semioottisena järjestelmänä, ikonotekstinä (Happonen, 2001, s.101; Mikkonen, 2005, s. 329). Semiotiikka näyttäytyy tutkimuksessa kuvailevana ja tulkinnallisena merkkien merkityksien tutkimisena, kuten mitä viininpunainen yksisarvinen edustaa tässä kuvakirjassa. Happonen (2001, s.101) lisää kuvakirjan välittämien vaikutelmien tutkimiseen myös liikkeen. Liike on abstrakti ja epämääräinen ilmaus illuusiosta, jota on konkreettisesti vaikea selittää. Liike näyttäytyy Yksisarvinen -kirjan kuvissa värien ja viivojen muodoissa, painotuksissa, suunnissa sekä hahmojen asennoissa. Kuvien liikettä selitetään esimerkein voimakkaasta ja rauhallisesta liikkeestä sekä pysähtyneestä tunnelmasta (Happonen, 2001, s. 101). Oittinen (2004, s.66) täsmentää, liikkeen ja energian ilmentämisen lisäksi, viivan rajaavan hahmoja, antaen niille yksilöllisyyden ja luonteen. Hahmon painoarvoa ja merkittävyyttä voidaan korostaa myös raskasta viivaa, ääriviivoja sekä kuvapinnan värikylläisyyttä käyttämällä.

Kirjan lapsihahmo Moa kantaa mukanaan pientä eläinhahmoa, joka esiintyy lähes kaikilla sivuilla. Eläinhahmoa ei mainita tekstissä missään vaiheessa kirjaa, mutta sen merkitystä analysoidaan kuvien kautta. Nieminen (2022, s. 39) mainitsee kuvakirjojen yhdeksi erityispiirteeksi niiden kuvituksessa esitetyt pienet hahmot, jotka voivat elää omaa elämäänsä kirjan kulussa. Kirjan pieni hahmo voi tarjota myös reagoititapoja tai erilaisia tulkinnallisia näkökulmia (Nieminen, 2022, s. 34). Tässä tutkielmassa eläinhahmo toimii äänettömänä kommentaattorina tuoden tarinaan oman näkökulmansa (Happonen, 2007, s. 38-39). Eläinhahmo välittää tapahtumiin liittyviä tunteita, jotka poikkeavat lapsihahmon tunteista.

Kuvakirjan analyysi toteutettiin kesän ja syksyn 2024 aikana. Tutkimusaineistoon kuuluvaa Yksisarvinen -lasten kuvakirjaa luettiin lukuisia kertoja tarkastellen kirjan ominaisuuksia, kuvien ja tekstin suhdetta, henkilöhahmojen toimintaa sekä värejä ja kuvan liikettä perusteellisesti. Koska keskiössä oli lapsen kokemuksen kuvaus isän alkoholin käytöstä sekä sen vaikutuksista, analyysiyksikköinä toimivat myös erilaiset lapsihahmon ilmaukset tekstissä, lauseet sekä tekstin kappaleet, käyttäen työvälineenä koodausta. Vuori havainnollistaa tekstissään koodauksen olevan tutkijan aineistosta löytävien sisällöllisten elementtien tunnistamista ja nimeämistä. Koodausta käytettiin niin kuvien kuin tekstinkin analysoinnissa.

Analyysissä eriteltiin tekstin sekä kuvan sanomaa sekä lapsihahmon ilmaisuja alkoholin käyttöön liittyvissä kokemuksissa. Kirjassa kuvailtiin myös perheen seesteistä arkea, sen analysointiin ei tässä tutkielmassa perehdytty. Tässä tutkielmassa keskityttiin kuviin ja tekstiin, jotka käsitelivät alkoholin käyttöön liittyviä tapahtumia lapsihahmon arjessa.

Taulukossa 1 on selitetty lapsen kokemuksen ilmaisuja kirjan alkuperäisiä lauseita tulkitsemalla.

Taulukko 1

Esimerkkejä lapsihahmon kokemuksen sekä toiminnan ilmaisuista isän alkoholin käyttöön liittyvistä ilmiöistä kotona

Alkuperäisilmaukset	Selite
"Nenässä tuntuu syksyn makea tuoksu."	Tuoksu, joka tulee taloon isän tullessa kotiin yksisarvisjahdista.
"Jostain kuului ikävää kolinaa"	Isän kotiintulo äänet.
"Yksisarvista oli vaikea saada kiinni. Isä näytti hurjalta."	Isän vaatteet ovat rikki. Paidankauluksessa ja silmäkulmassa on jotain punaista.
"Partavesi ei peittänyt yksisarvisen hajua."	Yksisarvisen tuoksun voimakkuus.
"Sinä teet isän ihan hulluksi. Häivy ja jätä meidät rauhaan."	Moa huutaa Yksisarviselle metsässä.
"En halua, että olet huomenna taas ihan kajahtanut ja että äiti kirkuu ja mököttää."	Moa huutaa isälle tämän tehdessä lähtöä yksisarvisjahtiin.
"Isän kiukkuiset jäljet veivät meluisan kahvilan ovelle."	Moa seuraa isää jahtipaikalle.
"Välillä hän oli kamalan levoton, toisinaan hän vajosi syvälle omiin ajatuksiinsa."	Isän tunnetila päätettyään lopettaa yksisarvisjahdin.

Taulukko 1. selittää lapsen kokemuksia Yksisarvinen -kirjassa olevia lauseita tulkitsemalla. Lauseissa lapsihahmo kuvailee isän olemusta, tuoksua, käyttäytymistä ja tunteita sekä ääniä liittyen hänen alkoholin käyttöön. Taulukosta käy ilmi myös Moan toiminta alkoholin käyttöön liittyvissä tilanteissa.

Lasten kuvakirjan teksti puhuu teoksen verbaalista kieltä, kun taas kuvat edustavat kuvallista kieltä (Heinimaa, 2001, s.144). Heinimaan mukaan kuvallinen kieli on tärkeä kommunikaation väline tässä ajassa ja se on tulkittavissa ja analysoitavissa yhtä lailla tekstin ohella. Tässä tutkielmassa kuvaa tutkittiin värien, hahmojen, liikkeen sekä kuvien kokojen ja kuvakulmien käytön näkökulmasta.

Taulukossa 2. eritellään kulloiseenkin analyysiyksikköön liittyviä värejä kuvissa.

Taulukko 2.

Värien symboliikan analyysi

Värisymboli	Analyysiyksikkö
Oranssinpunainen	Moa, äiti, pieni eläinhahmo, metsän yksityiskohdat, syksy
Siniharmaa	Isä, yö
Vaalean vihreä	Koti, metsä, seesteisyys
Karmiinin/viinin punainen	Yksisarvinen
Keltainen	Voimakkaat tunnetilat/energia

Taulukko 2. kuvaa Yksisarvinen -lasten kuvakirjassa käytettyjä värejä ja niiden symboliikkaa suhteessa analyysiyksikköön kirjan kuvissa. Taulukon värisymbolit viittaavat kyseiseen analyysiyksikköön esiintyessään kirjan sivuilla.

3.5 Eettiset ratkaisut

Laadullisen tutkimuksen luotettavuudesta ei ole yksiselitteisiä vastauksia, mutta tutkimuksissa pyritään aina totuudenmukaisuuteen, rehellisyyteen ja johdonmukaisuuteen. Tuomen ja Sarajärven (2018, luku 6) mukaan luotettavuutta voi peilata tutkimuksen kohteen ja tarkoituksen sekä tutkijan sitoumuksen kautta, kysyen mitä tutkin ja miksi. Kysyä voidaan myös tutkimuksen tärkeyden merkitystä, omia olettamuksia sekä mahdollisia ajattelutavan muutoksia. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2023, luku 3) periaatteiden mukaan, tässä tutkielmassa noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä raportoimalla tutkimuksen kulua avoimesti ja rehellisesti sekä kertomalla menetelmistä ja analyysistä kattavasti. Asianmukaiset viittaukset aiempaan tutkimukseen sekä lähteisiin kertovat tieteellisen tutkimuksen arvostuksesta.

Tässä tutkielmassa tutkittiin vanhemman alkoholin käyttöä lasten kuvakirjan sivuilla lapsihahmon kokemusten kautta. Pidän tutkimusta tärkeänä, koska

suomessa elää paljon lapsia päihdeongelmaisissa perheissä, joiden ongelmien käsittely koetaan vaikeiksi. Tutkimuksen tarkoitus on avata silmiä lapsen kokemusta maailman tunnistamiseen vanhemman alkoholin käytöstä ja sen aiheuttamista tuntemuksista. Lapsinäkökulmaa lapsuuden tutkimuksissa on kritisoitu aikuisen tutkijan mahdollisuudesta asettua lapsen asemaan (Karlsson, 2010, s. 132). Karlsson kuitenkin tähdentää, että tutkimuksessa voidaan etsiä käytänteitä, joiden kautta voi päästä kiinni lapsen maailmaan, heidän huomioihin sekä tärkeiksi kokemiinsa asioihin. Tätä tutkielmaa tarkasteltaessa on hyvä muistaa, että Yksisarvinen -lasten kuvakirjan kirjailijakuvittaja peilaa omia lapsuuden kokemuksiaan perheen alkoholin käytöstä, jotka hän on aikuisena lasten kuvakirjaksi työstänyt (Römpötti, 2022).

Alkoholi- ja päihdeongelmat perheissä kuuluvat epämukaviin asioihin käsitellä ja niillä voi olla kauaskantoisia vaikutuksia lapsen myöhempään elämään. Tässä tutkielmassa halutaan selvittää miten alkoholia ja sen käyttöä kuvataan lasten kuvakirjassa lapsen näkökulmasta ja voiko kirjaa mahdollisesti käyttää välineenä vaikean aiheen käsittelyssä kotona tai varhaiskasvatuksen kontekstissa. Tutkielman luotettavuutta lisää omien kokemusten esille tuominen sekä niiden huomioiminen tutkimuksen kulussa. Luetettavuutta lisää myös se, että käsiteltävänä olevan tutkimusaineiston kirjailijalta on pyydetty sekä saatu lupa kirjassa olevien kuvien käyttöön tutkimuksen tarpeisiin 30.4.2024 sähköpostitse. Ilja Karikas on sekä kirjoittanut, että kuvittanut tutkielman kohteena olevan kirjan. Taustateoriaan sekä itse aineistoon syvällinen perehtyminen vahvistaa totuuteen, johdonmukaisuuteen sekä rehellisyyteen pyrkimistä aineiston tarkastelussa.

4 TULOKSET

Yksisarvinen on 50 sivuinen lasten kuvakirja, joka on kooltaan 22,5 cm x 28,5 cm ja sen aukeamat sisältävät suurikokoisia, värikylläisiä kuvia sekä tekstiä, tukien toistensa ilmaisua. Yksisarvinen – lasten kuvakirjassa käsitellään isän alkoholin käyttöä Moa -nimisen lapsihahmon silmin. Isän ja Moan lisäksi keskeinen hahmo kirjassa on karminpunainen yksisarvinen, jonka jahtiin perheen isä viikonloppuisin lähtee. Kirjan muihin henkilöihahmoihin kuuluvat myös äiti sekä pieni lohikäärmettä muistuttava eläinhahmo. Henkilöhahmoilla, ajankohdilla, tiloilla, paikoilla, tilanteiden energia- sekä tunnetiloilla on oma värisymbolinsa. Siniharmaa on isän sekä yön väri, oranssinpunainen kuvaa äitiä ja Moaa sekä pientä eläinhahmoa. Vaaleanvihreä on kodin, metsän sekä seesteisyyden väri. Metsän sekä syksyn kuvaamisessa on käytetty myös oranssinpunaista väriä. Yksisarvinen sekä siihen liittyvät yksityiskohdat on kuvattu karminpunaiseksi, josta tutkielman aiheeseen sidottuna käytän värin toista nimitystä, viininpunainen. Keltainen väri symboloi vahvaa energiatasoa tai tunnetta kirja kuvituksessa. Systemaattista värien analyysia en yksityiskohtaisesti erittele, koska symboliikka on luettavissa kuvista.

Tässä luvussa tarkastelen Yksisarvinen -lasten kuvakirjan maailmaa kahdessa alaluvussa. Ensimmäisessä alaluvussa kuvaan vanhemman alkoholin käyttöä sekä sen vaikutuksia perheen elämään, kuvaa, värejä, tekstiä ja liikettä tutkien. Toisessa alaluvussa keskityn lapsihahmon kokemukseen, eritellen hänen ilmaisujaan havaintoyksikkö lauseiden kautta. Tarkastelen luvussa myös pienen eläinhahmon merkitystä osana kuvakirjan sisältöä. Yksisarvinen -lasten kuvakirjassa on myös perheen seesteisen arjen kuvausta, niitä ei tutkielmassa ole eritelty, vaan tutkielma keskittyy alkoholin käytön kuvaukseen sekä siihen liittyviin ilmiöihin.

4.1 Alkoholin käytön ja vaikutusten kuvaus tekstin, kuvan ja liikkeen vuorovaikutuksessa

Alkoholin käyttö Yksisarvinen -lasten kuvakirjassa vertautuu yksisarvisen jahtiin. Yksisarvinen on suurikokoinen, viininpunainen, hevosta muistuttava eläin, jonka jahtiin isä sanoo osallistuvansa, lähtiessään viikonloppuisin omille teilleen. Yksisarvista on vaikea saada kiinni ja siihen tarvitaan salaisia pulloja. ” Elämän eliksiiriä, välttämätöntä sarvipäiden jahtaamisessa, isä oli sanonut silmää iskien.”

Kirjan tutkiminen alkaa kansista. Tämän tutkielman kirjan etukannessa viininpunainen yksisarvinen tuijottaa vasemmasta yläkulmasta oikeassa alakulmassa pehmoeläimen kanssa seisovaa lasta kohti, kertoen kirjan aiheesta, päähenkilöistä ja heidän voimasuhteistaan (kuva 1). Takakansi kuvaa yksisarvisen jahtia (kuva 2). Kookas yksisarvinen kannen kuvissa kertoo sen keskeisestä roolista kirjassa, mutta asettaa pienikokoisen lapsihahmon sekä metsästäjät huomion keskipisteeksi. Kuvakulma, värimaailma sekä liike kuvissa tukevat yksisarvisen roolin painoarvoa tutkimuksen aineistona toimivassa Yksisarvinen -lasten kuvakirjassa.

Kuva 1. Etukansi (Karsikas, 2022)

Kuva 2. Takakansi (Karsikas, 2022)

Ensimmäisellä aukeamalla kannen jälkeen on vehreän sinivihreä metsämaisema, sisältäen punaisen kavion jälkiä vasemmasta alakulmasta oikeaan yläkulmaan liikkuen. Jäljet ovat Yksisarvisen jättämiä (kuva 3). Kuvat mallintavat kirjan lukusuuntaa vasemmalta oikealle ja kertovat samalla viininpunaisen värin johdattavan yksisarvisen jäljille (esimerkki 1).

Esimerkki 1. Kuvan lukusuunta:

Kuva 3. Yksisarvisen jälkiä (Karsikas, 2022). Kuva 4. Nimiösivu (Karsikas, 2022, s.1)

Yksisarvinen -lasten kuvakirjan nimiösivun aukeaman (kuva 4.) vasemmallalla sivulla vehreän maiseman kuvaus jatkuu, lisättynä lentävillä oransseilla lehdillä sekä punaisella käärmeenkaltaisella juovalla sivun poikki, joka osoittautuu yksisarvisen hännäksi. Oikealla sivulla on valkoisella pohjalla kirjan tekijä, kirjan nimi ja pieni oranssiraidallisessa puvussa oleva lapsihahmo, sylissäään pieni eläinhahmo. Värimaailma johdattelee kirjan sisältöön. Vaalean vihreässä metsässä on siniharmaita sävyjä sekä viininpunaisia yksityiskohtia, kertoen seesiteisydestä, mutta myös yksisarvisen olemassaolosta.

Yksisarvinen -lasten kuvakirjan ensimmäisellä kertovalla sivulla kuva kertoo nukkuvasta lapsesta pehmoeläin kainalossa ja teksti kuvailee lapsen näkemää unta (kuva 5). Kuva kertoo tyytyväisen näköisestä lapsesta nukkumassa pehmolelu kainalossa, jossa liike on tunnelmaltaan pysähtynyt. Teksti puolestaan kertoo unen hajoamisesta ikävään kolinaan, joka pakottaa lapsen olemaan paikoillaan, mutta käden puutumisen vuoksi lapsen on noustava. Isä on tullut kotiin yksisarvisjahdista. Kirjan sivu osoittaa tekstin ja kuvan tukevan toistensa ilmaisua. Jos kuva ja teksti erotettaisiin, sanoma olisi toisenlainen.

Kuva 5. Aamu, jolloin isä saapuu kotiin yksisarvisjahdista (Karsikas, 2022, s. 2)

Yksisarvinen -lasten kuvakirjan toisella kertovalla sivulla lapsi seisoo vasemmalla sivulla portaissa pehmolelu tiukassa otteessa hänen sylissään. Kuvassa äiti on sijoitettu keskelle aukeamaa keittiön pöydän äärelle istumaan ja vasemmalla yhdelle kolmasosalle oikeasta sivusta on sijoitettu rähjäisen näköinen isä astumassa ovesta sisään (kuva 6.). Teksti kertoo olevan lauantaiaamu ja isä on saapunut kotiin lähdettyään edellisenä iltana jahtaamaan yksisarvista. Teksti kertoo ajankohdasta, isän ulkonäöstä sekä hänen huvittuneesta suhtautumisestaan tilanteeseen.

”Silti isä vain nauroi ja hoippui keittiöön.”

Kuva kertoo lapsen huolestuneisuudesta ja äidin tunnetilasta. Kuva tukee myös aamun tuntua äidin istuessa pöydän ääressä ja pöydällä on punainen kuppi. Aamusta kertoo myös se, että lapsella on päällään pyjama. Liike kuvassa on rauhallinen, joskin aistittavissa on myrskyn enteitä äidin asennon ja ilmeen kertomana.

Kuva 6. Isä tulee kotiin yksisarvisjahdista (Karsikas, 2022, s. 4-5).

Kolmannen aukeaman peittää kokonaan kuva, jossa astiat lentelevät ilmassa ja äiti sekä siniharmaa hyökkäävä eläinhahmo ärjyvät itseään käsillä suojelevalle isälle (kuva 7). Liike sekä värimaailma ovat voimakkaita, joka ilmenee

vahvoissa ilmeiden ja asentojen kuvaamisessa sekä esineiden sinkoilussa. Keltainen kertoo voimakkaasta energiasta kuvassa. Teksti tukee kuvaa, kertoen äidin kokemasta tunteesta silmät leiskuen. ”Missä barbaariluolassa sinä olet taas ollut?!” Aukeama kertoo lapsen silmin, mitä tilanteessa tapahtuu. Lasta tai lapsen reaktioita ei tekstissä kuvata, eikä häntä näy myöskään kuvassa.

Kuva 7. Myrsky (Karsikas, 2022, s. 6-7).

Seuraavalla aukeamalla lapsen kokemus näkyy sekä tekstissä, että kuvassa (kuva 8). Liike on pysähtynyt, väritys maanläheinen ja tilanne on seesteinen. Moa on äidin sylissä ja itkee. Äiti lohduttaa Moaa ja pyytää anteeksi huutamistaan harmitellen isän ajattelemattomuutta yksisarvisen jahtaamisessa. Teksti kertoo myös Moan tunteesta. ”Ja sinustakin tulee pelottava.”

Kuva 8. Myrsky on laantunut (Karsikas, 2022, s. 8).

Yksisarvinen seuraa perheen elämää lähes jokaisella kirjan aukeamalla. Moa päättää toimia ja päästä eroon kaikesta, mikä muistuttaa yksisarvisesta. Isän

salaiset pullot löytyvät keittiön kaapin ylimmältä hyllyltä ja Moa kaataa isän elämän eliksiirit viemäriin. Kun Moa tyhjentää pulloja viemäriin, pieni eläinhahmo on hänen kaverinaan ja molemmat ovat hyväntuulisen näköisiä.

Kuva 9 ilmentää yksisarvisen läsnäolon suuruutta Moan kotona. Mitä suuremmaksi yksisarvinen kuvataan kirjan kuvissa, sitä voimakkaampi on sen läsnäolo tilanteessa. Yksisarvisen olemus on kuvattu myös pullojen etiketeissä. Sekä Moan, että pienen eläinhahmon ilmeet kertovat, mitä he ajattelevat isän salaisesta kätköstä. Viinipunaisen värin keskeisyys siniharmaalla taustalla kertoo yksisarvisen mahdollisesta viikonlopun lähestyessä.

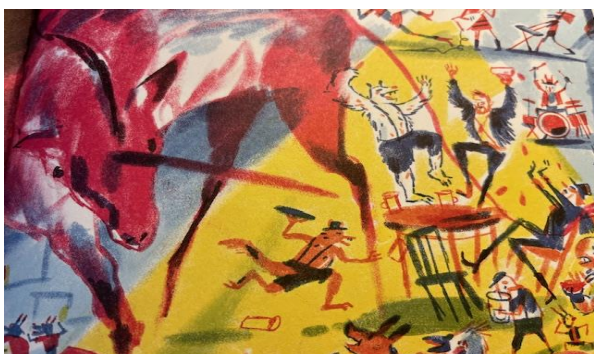
Kuva 9. Salaiset eliksiirit (Karsikas, 2022, s.26)

Moan kaadettua isän eliksiirit viemäriin, isä suuttuu. Kun isä lähtee kiukuisena yön pimeyteen, Moa lähtee seuraamaan isää. Moa näkee Bar Baarin ikkunan läpi, mitä yksisarvisen jahti tarkoittaa. Teksti kertoo Yksisarvisen käyskentelystä juhlijoiden keskellä hehkuvan kirkkaana kiihdyttäen juhlijajoukon suureen laukkaa, kadoten välillä näkymättömiin kuin aave. ”Yhtäkkiä yksisarvinen alkoi juosta ympäri ravintolasalia ja kiihdytti koko joukon suureen laukkaan. Isä tarttui Yksisarvista hännästä ja yritti roikkua sen mukana, kaataen tuolit ja pöydät mennessään.” Kuva kertoo juhlijoiden ulkomuodoista, jotka sekä ihmisiä, että eläimiä. Kuvassa isä tanssii pöydällä valkoisen antropomorfisen eläinhahmon kanssa ja punaista eliksiiriä roiskuu ympäriinsä (kuva 10). Meno näyttää

hurjalta ja suurikokoinen viininpunainen yksisarvinen hallitsee tilaa, liikkeen ollessa riehakasta keltaisessa valokeilassa. Hahmojen tunnetilat välittyvät, ilmeiden ohella, heidän asennoissaan sekä värien luoman tunnelman kautta.

Kuva 10. Yksisarvisen jahti (Karsikas, 2022, s. 37)

Seuraavalla aukeamalla kerrotaan aamusta, jolloin Moa menee herättämään kuorsaavan isän. ”Isä lojui syvällä peiton alla. Hän haisi pahalta – koko huone löyhkäsi yksisarviselta.” Isä saa kuulla olevansa valehtelija eikä mikään metsästäjä. Moa on nähnyt miten isä juo eliksiiriä ja riehuu barbaarien kanssa ja pyytää isää lopettamaan (kuva 11). Punainen väri sivun kuvituksessa viittaa yksisarviseen ja sen jättämiin jälkiin.

Kuva 11. Aamulla, metsästyksen jälkeen (Karsikas, 2022, s. 38-39).

4.2 Lapsen kokemuksen ilmaisuja ja pienen eläinhahmon läsnäolo

Yksisarvinen -kirjassa kuvataan isän alkoholin käyttöä ja siihen liittyviä tunteita ja kokemuksia lapsihahmon silmin. Kun isä lähtee viikonloppuisin omille teilleen, hän on selittänyt lähtevänsä jahtaamaan yksisarvista. Tässä luvussa eritellen lapsen kokemusten sekä tunteiden ilmaisuja vanhemman alkoholin käytöstä havaintoyksikkölauseiden kautta, eritellen myös pienen eläinhahmon merkitystä.

”Miksi ihmeessä isä jahtasi jotain yksisarvista? Ja oliko se edes totta vai joku isän pöljä keksintö? Moa pohtii isän käyttäytymistä metsässä, jonka vihreään huumisevaan rauhaan hän päättää kadota (kuva 12). Teksti kertoo Moan olevan vihainen sekä isälle että äidille. ”Hän oli niin kiukkuinen, että olisi halunnut hakata kaiken maan tasalle.” Kuva ei Moan kiukkua ilmennä, vaan on seesteinen, väri maailmaltaan maanläheinen ja liike on rauhallista.

Kuva 12. Metsässä (Karsikas, 2022, s. 11).

Moan mielestä yksisarvinen tuo kotiin syksyn makean tuoksun ja kun isä tulee kotiin, se kuulostaa ikävältä kolinalta. Isän tullessa kotiin hän näyttää hurjalta resuisissa vaatteissaan ja rähjäisessä olomuodossaan. Moa pelkää, on surullinen ja hämillään vanhempien riidoista sekä isän käyttäytymisestä.

Lähes jokaisella aukeamalla Moalla on mukanaan pieni eläinhahmo (esimerkki 2). Kuvat kertovat Moan saavan turvaa ja tukea eläinhahmostaan, jonka kautta peilataan myös Moan ajatuksia. Eläinhahmo tuo omien reaktioiden kautta

toisenlaista näkökulmaa kerrontaan. Kuvassa 14 Moa on palaamassa kotiin, mutta viivyttelee sillalla. "Yksisarvisen katse väijyi jokaisessa vesipisarassa ja ki-malteli timantteina puron pohjalla." Moa on surullinen, mutta eläinhahmo näyttää vihaiselta.

Esimerkki 2. Pieni eläinhahmo.

Kuva 13. Isän kiukku

Kuva 14. Vesisateessa

Kun isä saa kiukkukohtauksen Moan kaadettua hänen eliksiirinsä viemäriin, Moa huvittaa (kuva 13). "Isä huusi kuin nälkäinen vauva" Pieni eläinhahmo näyttää kauhistuneelta, jonka voisi yhtä hyvin tulkita myös Moan tunteeksi. Kun isä lähtee kiukuttelun jälkeen vimmoissaan ulos, Moa on huolestunut. "Miten isä jaksaa ilman iltapalaa? Ja miten yksisarvisen saa kiinni yksin pimeässä?" Moa seuraa isää yksisarvisen jahtiin ja ymmärtää isän valehdelleen hänelle. "Tällaistaako oli se hurja metsästys, josta isä oli niin innoissaan?" Moa on ihmeissään, kiukkuinen sekä päättäväinen. "Et sinä ole mikään metsästäjä! Juot vain eliksiiriä ja riehut niiden barbaarien kanssa. Älä tee sitä enää!"

Kun isä lupaa Moalle olla lähtemättä jahtaamaan yksisarvista, Moa kuvaa isää kamalan levottomaksi ja omiin ajatuksiin vaipuneeksi. Isä kertoo Moalle yrittäneensä houkutella Yksisarvista luokseen onnistumatta siinä, kertoen kaiken tuntuvan harmaalta. Moa kertoo isälle tietävänsä miten Yksisarvisen voi löytää päivällä ja kertoo sen olevan vielä hurjempi kuin hämärässä. Moa vie äidin ja isän metsään, jossa he tapaavat yksisarvisen yhdessä. "Hei sarvipää! Näytä meille,

mikä sinä oikeasti olet! Yksisarvinen pysähtyi ja katseli isää ja äitiä. Sitten se asteli hitaasti lähemmäs ja laskeutui makaamaan heidän eteensä.”

Kuva 15. Yksisarvinen on kesytetty

5 POHDINTA

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut lasten kuvakirjaa -Yksisarvinen (2022), tutkien siinä tapahtuvaa vanhemman alkoholin käyttöä. Teoria tutkielmassani perustuu lasten kirjallisuuden tutkimukseen, nojaten fenomenologis- hermeneuttiseen tutkimusperinteeseen. Fenomenologis- hermeneuttisen tutkimusperinteen mukaan olen pyrkinyt ymmärtämään Yksisarvinen -kirjan merkitysmaailmaa lapsihahmon kokemuksen kautta, eritellen hänen sanallisia sekä sanattomia ilmaisujaan. (Laine, 2018, s. 32). Tutkielmassa olen tarkastellut aineistoa monitahoisesti sekä yksityiskohtaisesti, laadullisen tutkimuksen perinteitä noudattaen (Hirsijärvi ym., 2007, s.160).

Tutkimusprosessi alkoi Helmikuussa 2024 aineiston hankinnalla, tutkimusartikkeleihin tutustumalla sekä aiheen rajaamisella. Tutkielman luotettavuutta puoltaa se, että tutkimusaiheeseen on perehdytty teoriaa sekä aineistoa laaja-alaisesti tarkastellen pitkällä aikavälillä. Luotettavuuteen kuuluu myös tutkimusprosessin kulun tarkka kuvaus, kertomalla miten tutkielma on toteutettu (Tuomi & Sarajärvi, 2018, luku 6). Tutkielman luotettavuutta parantaa myös analyysissä käytetyt suorat lainaukset, jotka havainnollistavat tutkielman tulkintoja. Tutkimusraportti on kirjoitettu selkeästi, josta lukija voi arvioida tehtyjä valintoja sekä tulkintojen pätevyyttä laadullisen tutkimuksen luotettavuuteen peilaten. Omien kokemusten esille tuominen ja niiden poissulkeminen tutkimuksen kullussa sekä henkilökohtainen yhteydenotto kirjailijakuvittajaan kertovat tutkielman eettisistä ratkaisuksista ja luotettavuudesta.

Tutkielmassa on pyritty selittämään tutkittavaa ilmiötä mahdollisemman tarkasti ja ymmärrettävästi. Kuvakirjassa kaikki fyysiset piirteet ovat merkityksellisiä ja olen tarkastellut Yksisarvinen - lasten kuvakirjaa sekä tekstin, että kuvien kautta liittyen vanhemman alkoholin käyttöön kotona. Niin Happonen (2007, s.12; 2001, s.101) kuin Mikkonenkin (2005, s. 329) tähdentävät ikonotekstin pääperiaatteeksi koko kuvakirja sommitelman kokonaisvaltaisen tutkimisen kaikkine aukeamineen. Yksisarvinen -lasten kuvakirjassa kuva ja teksti tukevat

toinen toisiaan, kertoen kulloisellakin aukeamalla samaa tarinaa, perspektiiviä sekä painotuksia vaihdellen.

Usein vaikeat aiheet lasten kuvakirjoissa etäännytetään eläinten maailmaan, helpottamaan vaikean aiheen käsittelyä (Heikkilä-Halttunen, 2010, s.13; 2015, s. 59). Isokokoinen viininpunainen eläin tämän tutkielman kuvakirjan kannessa kertoo kirjan sisällöstä sekä hahmojen voimasuhteista. Eläin katsoo suoraan pientä lapsihahmoa kohti, joka seisoo kädestä roikkuvan pehmolelun kanssa kirjan oikeassa alakulmassa. Nieminen (2022, s. 34) sekä Oittinen (2004, s. 63-90) tuovat esille lukijan huomion ohjaamisen kuvakirjan kuvassa. Kun isokokoinen kohde osoittaa pienempää kohdetta, tekee se kohteesta huomioitavan. Kannet kertovat kirjan sisällöstä tarjoten mielikuvia sekä odotuksia, niin tässäkin kirjassa. Niin Nikolajeva ja Scott (2001, s.242-253), kuin Rhedin (2001, s.158-164) sekä Nieminen (2022, s. 31) tähdentävät kuvakirja tutkimuksen alkavan kansista.

Tämän tutkielman tulokset vahvistavat Yksisarvinen - lasten kuvakirjan lapsinäkökulman. Kirjan päähenkilö Moa on keskeisessä roolissa asioiden kuvailussa. Tuloksista selviää kirjan sisällön kuvaavan tekstin sekä kuvien kautta alkoholin käyttöä ja sen aiheuttamia tuntemuksia sekä kokemuksia lapsen näkökulmasta. Tulokset kertovat myös selkeästi tutkielmani lasten kuvakirjan toisen keskeisen hahmon sekä kirjan nimen merkityksen. Viininpunainen yksisarvinen, isokokoinen hevosta muistuttava eläinhahmo, hallitsee esiintyessään kirjan aukeamia. Perheen isä jahtaa viikonloppuisin yksisarvista saamatta sitä kuitenkaan kiinni. Olen tulkinnut tässä tutkielmassa yksisarvisen hahmon alkoholin aikaan saamaksi tunnetilaksi, jonka pyörteissä isä nauttii villistä ja vapaasta olostaan ” Haluan olla villi ja vapaa - kerran tai kaksi viikossa.” Alkoholia tai humala - sanaa ei kirjassa mainita, vaan kirjan isähahmo lähtee yksisarvisen metsästyksen tarvitteeseen siihen elämän eliksiiriä salaisista pulloista.

Aiemmissä tutkimuksissa on käynyt ilmi, että Vanhemman näkeminen humaltuneena voi tuottaa lapselle ahdistavia kokemuksia, niin kuin tämäkin tutkielma osoittaa (Kansanterveyslaitos, 2017). Vaikka Yksisarvinen -lasten kuvakirja ei ole tieteellisen tutkimuksen viitekehykseen kuuluva teos, kirjan lapsihah-

mon tuntemukset peilaavat aiempaa tutkimusta. Moa tuntee surua, vihaa, pelkoa, yksinäisyyttä, mutta myös huvittuneisuutta, ihmetystä sekä hämmentyneisyyttä alkoholin käyttöön liittyvissä tapahtumissa sekä isän käytöksessä.

Tämän tutkielman etenemisen rinnalla on koko ajan kulkeneet laadullisen tutkimuksen luotettavuuteen kuuluvat kysymykset: mitä tutkin ja miksi tutkin (Tuomi & Sarajärvi, 2018, luku 6)? Pidän tutkielmaani tärkeänä lapsen näkökulman esille tuomisessa sekä alkoholin käytön vaikutuksista lapsen elämään. Alkoholi ja sen käyttö perheissä kuuluvat vaikeisiin aiheisiin käsitellä. Tämä tutkielma voi luoda uudenlaista ajattelua ennaltaehkäisevän kirjallisuusterapeuttisen toiminnan merkityksestä lapsen varhaisvuosien haasteiden käsittelyssä. Kuvakirjan tuomien mahdollisuuksien hyödyntämistä ennaltaehkäisevässä toiminnassa, on hyvä pohtia, alkoholin käyttöön liittyvissä keskusteluissa lasten kanssa. Heikkilä-Halttunen (2015, s. 42) muistuttaa lapsuuden idealisoinnin vaaroista, johon eivät tuska ja suru kuulu. Aikuisten on hyvä pysähtyä pohtimaan myös kirjavalintojaan lapsille, suhteessa ympäröivään maailmaan ja sen todellisuuksiin. Niin Heikkilä-Halttunen (2015, s.42) kuin Mtumane ja Mojapelo (2022) sekä De Vries ym. (2017) tuovat esille, miten lasten kohtaamat nykytodellisuuden raadollisuudet sekä niiden käsitteleminen voivat saada tukea kirjallisuuden kautta.

Varhaiskasvatuksen kontekstiin tutkielma antaa tukea lasten kuvakirjan mahdollisuuksista käsitellä vanhemman alkoholin käyttöä. Yksisarvinen -lasten kuvakirja on kirjoitettu ja kuvitettu ilman alkoholiin tai sen käyttöön liittyvää alleviivaamista, näin vaikean aiheen käsitteleminen metaforien kautta voi olla luontevampaa. Kirja antaa perspektiiviä myös aikuislukijalle asettuessaan lapsen asemaan kirjan lukijana.

Alkoholiin ja sen käyttöön liittyvää tutkimusta lasten kuvakirjakontekstissa on vähän, joten selkeää vertailua aiempaan lasten kuvakirjatutkimukseen, ei tässä tutkielmassa voinut tehdä. Tutkielmani rajoittuu vain yhteen teokseen, joten aineiston perusteella ei voida kertoa tulosten yleistettävyydestä. Yksisarvinen -kuvakirja on fiktiivinen teos, pohjautuen kirjailijan omakohtaisiin lapsuuden kokemuksiin. Tutkielman lapsinäkökulma perustuu kirjan kirjoittaneen aikuisen luomaan maailmaan, jota lapsuuden tutkimuksessa usein kritisoidaan.

Voiko aikuinen asettua lapsen maailmaan -kysymystä on tämänkin tutkielman edetessä pohdittu kriittisesti. Karlssonin (2010, s. 132) mukaan lapsinäkökulmaisella tutkimuksella on mahdollisuuksia löytää käytänteitä päästäkseen sisälle lapsen ajatusmaailmaan. Tässä tutkielmassa lapsinäkökulmaa puoltaa kirjailijan omakohtaiset kokemukset lapsena. Aika voi kullata muistoja, mutta yhtä lailla vahvat kokemukset usein säilyvät mielen sopukoissa lapsen kasvettua aikuiseksi, esimerkiksi tämän tutkielman aineiston muodossa. Tutkielman tulokset ovat tutkijan subjektiivisia tulkintoja, joiden perusteella ei voi väittää, että kirjan luoma maailma kertoo kaikkien lasten kokemuksesta.

Tutkimusta olisi mahdollista jatkaa lukijatutkimuksella, jossa tarkasteltaisiin lasten sekä varhaiskasvattajien käsityksiä, ymmärrystä ja reagointia Yksisarvinen -lasten kuvakirjasta. Lisäksi tutkielma tuotti jatkotutkimushaasteen vaikeiden aiheiden tarkasteluun sekä niiden käsittelyn mekanismeihin varhaiskasvatuksen ympäristöissä: Minkälaisia valmiuksia varhaiskasvatuksen opettajilla on vaikeiden aiheiden käsittelyyn, miten he aiheen käsittelyä toteuttavat?

Aiempi tutkimus tässä tutkielmassa osoittaa, että vaikeista asioista voi keskustella lapsen tasolla väheksymättä hänen ymmärrystään asiasta (Alderson, 2018), käyttäen apuna vaikkapa aiheeseen liittyvää kuvakirjaa. Tämän tutkielman tulosten perusteella Yksisarvinen -kuvakirjaa voi luonnehtia myös terapeutiseksi saduksi, jonka avulla lasten kanssa voi käsitellä arkaluontoista aihetta, ennaltaehkäisevässä merkityksessä (Ylönen, 2000, s.62). Suvilehto (2020, s. 13), Mtumane ja Mojapelo (2022) sekä De Vries ym. (2017) muistuttavat kirjallisuuden terapeuttisten menetelmien mahdollisuuksista ja tätä mahdollisuutta voi hyödyntää myös varhaiskasvatuksen kontekstissa Yksisarvinen -kuvakirjan tarkastelun kautta.

LÄHTEET

- Alderson, P. (2008). *Young children's rights. Exploring beliefs, principles and practice.* (Toinen painos). Jessica Kingsley.
- Alanen, Leena. (2009). Johdatus lapsuuden tutkimukseen. Teoksessa L. Alanen & K. Karila (toim.), *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta.* (7-30) Vastapaino.
- De Vries, D. & Brennan, Z. & Lankin, M. & Morse, R. & Rix, B. & Beck, T. (2017). Healing With books. A Literature review of Bibliotherapy Used With Children and Youth Who Have Experienced Traum. *Therapeutic Recreation Journal*, 1, 48-74. <https://doi.org/10.18666/TRJ-2017-V51-I1-7652>
- Happonen, S. (2001). Liike, kuvakirja ja kuvitettu teksti. Teoksessa K. Rättyä & R. Raussi (toim.), *Tutkiva katse kuvakirjaan.* (101-131) Gummerus.
- Happonen, S. (2007). *Vilijonkka ikkunassa. Tove Janssonin muumiteosten kuva, sana ja liike.* WSOY.
- Heinimaa, E. (2001). Kuvakirjat lapsen ja aikuisen maailmassa. Teoksessa M. Suojala & M. Karjalainen (toim.), *Avaa lastenkirja. Johdatus lastenkirjallisuuden lajeihin ja käyttöön* (142-163). Lasten keskus.
- Heikkilä-Halttunen, P. (2015). *Lue lapselle. Opas lasten kirjallisuuskasvatukseen.* Atena.
- Heikkilä-Halttunen, P. (2010). *Minttu, Jason ja peikonhäntä. Lasten kuvakirjoja kiipeistä aiheista.* Avain.
- Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2007). *Tutki ja kirjoita.* (13. uudistettu painos). Tammi.
- Kansanterveyslaitos (2017). Alkoholi ja lapset. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101883/kansanterveys307final.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (luettu 21.1.2024)
- Karlsson, L. (2010). Lapsinäkökulmainen tutkimus ja aineiston tuottaminen. Teoksessa Kallio, K.P. & Ritala-Koskinen, A. & Rutanen, N.(toim.), (121-141) *Missä lapsuutta tehdään? Nuorisotutkimusverkosto.*
- Karsikas, I. (2022). *Yksisarvinen.* Schildts & Söderströms.

- Kontio, T. (2015). *Koira nimeltä kissa*. Teos.
- Kurkela, S. (2014). *Pikkuketun salaisuus*. https://lasinenlapsuus.fi/wp-content/uploads/sites/5/2023/04/pikkuketun_salaisuus.pdf
- Laiho, S. (2003). *Et ole yksin Pikku-Kurre!* Lasten keskus.
- Laine, T. (2018). Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*. (29-50). PS-kustannus.
- Lasten oikeuksien sopimus. <https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/lapsen-oikeuksien-sopimuksen-koko-teksti/> (luettu 26.2.2024)
- Laukka, M. (2001). Sotketut peikon kasvot. Kuvakirjat ja kirjojen kuvat. Teoksessa T. Korolainen (toim.), *Kirjaseikkailu. Lasten- ja nuortenkirjallisuuden opas*. (63-76). Tammi.
- Mikkonen, K. (2005). *Kuva ja sana: kuvan ja sanan vuorovaikutus kirjallisuudessa, kuvataiteessa ja ikonoteksteissä*. Gaudeamus.
- Mtumane, Z. & Mojapelo, M D. (2022). Social issues faced by children which can be solved through children's literature: From bibliotherapy perspective. *Research in Business & Social science*, 5, 449-459. [View of Social issues faced by children which can be solved through children's literature](#)
- Mustola, M. (2014). Lastenkirjallisuus käsitteenä ja lajina. Teoksessa M. Mustola (toim.), *Lastenkirja. Nyt*. (7-24). SKS.
- Mustola, M. (2014). "Pertti hyppäsi kerrostalon katolta". Tulevien lastentarhaopettajien kirjoituksia lastenlyriikan epämukavista aiheista. Teoksessa M. Mustola (toim.), *Lastenkirja. Nyt*. (171-192). Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Nieminen, M. (2022). Kuvakirjaa tutkimassa. Teoksessa K. Laaksonen (toim.), *Johdatus lastenkirjallisuuden tutkimukseen*. (27-39). Lastenkirjainstituutti.
- Nikolajeva, M. & Scott, Carole (2006). *How Picturebooks Work*. New York and London. Garland.
- Nikolajeva, M. (2012). Reading other people's minds through word and image. *Children's literature in education*, 43, 273-271.

- Oittinen, R. (2004). *Kuvakirja kääntäjän kädessä*. Lasten keskus.
- Onkeli, K. (2013). *Selityspakki*. Otava.
- Opetushallitus, (2022). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. [Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022.pdf](#)
- Rhedin, U. (2001). *Bilderboken på väg mot en teori*. Alfabet.
- Suvilehto, P. (2020). *Oi ihana satu. Lasten ja nuorten kirjallisuusterapia*. Avain.
- Römpötti, H. (2022) Ilja Karsikas syvissä vesissä. Kuvittaja, 2. <https://kuvittajat.fi/kuvittaja/ilja-karsikas-syvissa-vesissa/>
- Taitto, A. (2002). *Huomaa lapsi: päihdeongelma perheessä: opaskirja lasten ja vanhempien vertaisryhmien vetäjille*. Gummerus.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2024). [Suomessa on 89 000 alaikäistä, joiden biologisella vanhemmalla on tai on ollut vakava päihdeongelma - THL](#) (luettu 18.8.2024)
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2023). [Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa \(jyu.fi\)](#)
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. E -kirja. Tammi.
- Ylönen, H. (2000). *Loihditut linnut. satujen merkitys lapselle*. Tammi.
- Vanderbeck, R.M. (2010). Kompetentteja sosiaalisia toimijoita? Pohdintoja lapsuuden tutkimuksen 'aikuisista'. Teoksessa Kallio, K.P. & Ritala-Koskinen, A. & Rutanen, N.(toim.), (33-52) *Missä lapsuutta tehdään?* Nuorisotutkimusverkosto.
- Vuori, J., *Laadullinen sisällönanalyysi*. [Laadullinen sisällönanalyysi - Tietoarkisto](#)